

ANTI~~K~~VARISK FÖRUNDERSÖKNING ÅR 2020

Björn Ahnlund

GÖINGEGÅRDENS SMEDJA

Göingegården 1:13, Varbergs kommun

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2020:55

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

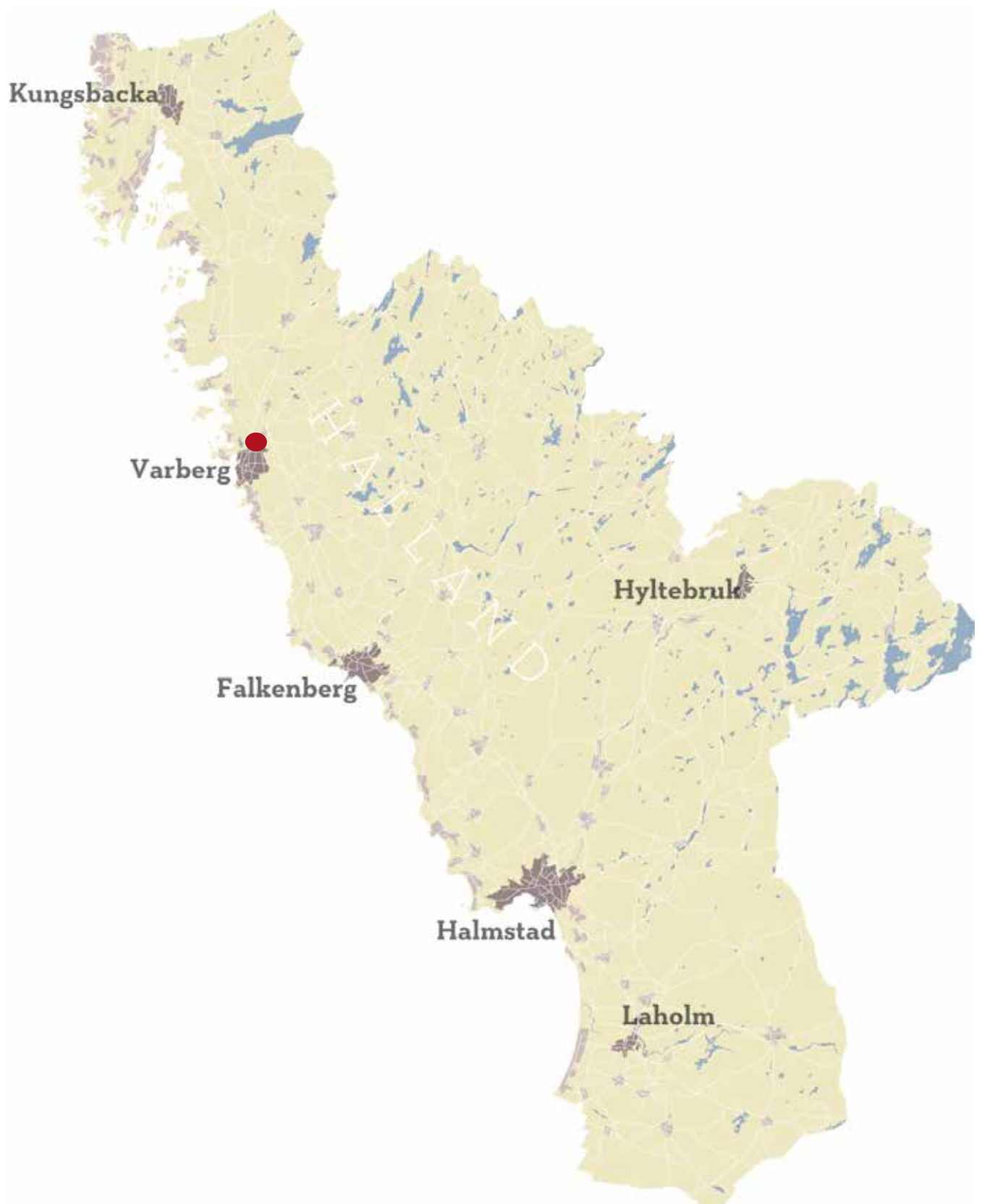
Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland
Uppdragsverksamheten, Halmstad 2020
Antikvarisk förundersökning år 2020
Bild framsida: Villa Örnvik, fasad mot nordväst.
Foto: Björn Ahnlund (filmnr 2020-42).
Grafisk form och layout: Anders Andersson.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.
Ärende nr 2020-191

Björn Ahnlund

GÖINGEGÅRDENS SMEDJA

Göingegården 1:13, Lindbergs socken, Varbergs kommun

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2020:55

INNEHÅLL

Inledning	6
Uppdrag	6
Befintliga skydd	6
Föreslagna åtgärder	6
Historik	7
Beskrivning	8
Läge och omgivning	8
Exteriör	9
Interiör	10
Kultuhistoriska värden	12
Viktiga karaktärsdrag att beakta	14
Konsekvensbeskrivning	14

INLEDNING

Uppdrag

Kulturmiljö Halland har fått i uppdrag av fastighetsägaren Derome Hus AB att göra en antikvarisk förundersökning av Göingegårdens gamla smedja. Arbetet har utförts av bebyggelseantikvarie Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer under augusti 2020.

Syftet med undersökningen är att utreda byggnadens kulturhistoriska värde. Syftet är vidare att utgöra underlag inför prövning av rivningslov.

Befintliga skydd

Byggnaden är inventerad som kulturhistoriskt värdefull i den länstäckande bebyggelseinventeringen där den värderats som klass B. Klassificeringen B betyder att en byggnad/bebyggelsemiljö har ett högt kulturhistoriskt värde och innebär en generell rekommendation att denna bör skyddas i detalj- eller områdesplan.

Plan- och bygglagen reglerar att en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistoriskt, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvandlas (PBL 2010:900 8 kap 13 §). Vidare ska ändring av en byggnad utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden (PBL 2010:900 8 kap 17§). Dessa paragrafer gäller generellt även om inget särskilt bestämts om detta i detaljplan.

Föreslagna åtgärder

Fastighetsägaren önskar att riva byggnaden och uppföra ett nytt hus på platsen.

Den röda ringen markerar den aktuella byggnaden. Karta: Varbergs kommun.

HISTORIK

Göingegården har sitt ursprung i kvarnplatsen Nedramölla. Nedramölla avser läget nedanför Åby kvarn vid Himleån. Jordeboken från 1646 upptar en kronokvarn, senare kronohemman om ett mantal. Namnet Göingegården syftar troligen på en person från Göinge härad i Skåne, som tidigare ägt gården. I övrigt finns få uppgifter om gårdens äldsta historia.

I Hallands landsbeskrivning från 1729 är gården upptagen som No 1 Nedramölla Peer Larsonsgård och består av 1/2 mantal skattejord. På gården finns bl.a. två manhus, varav en "Caracters byggning", en trädgård med "äthskillige Frucktbärande träd samt "qvarnar". Ägare var kronobefallningsman Johan Landberg. Enligt beskrivningen har denne "köpt Skatterettigheten af Kongl Majt och Cronan på bemelte hemman och qvarnar".

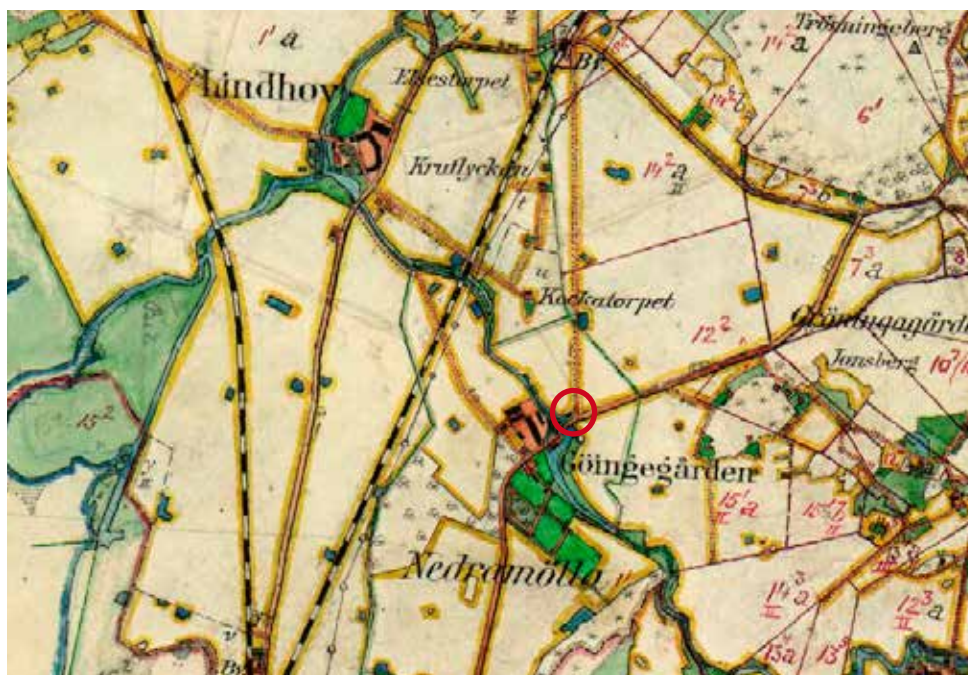
Under andra halvan av 1800-talet ägdes gården av den mångsidige Alfred Bexell, som här liksom på sina övriga egendomar byggde upp ett mönsterjordbruk.

Värdefulla upplysningar om Göingegården finns i Brandförsäkringsverkets handlingar där gårdens byggnader är beskrivna och värderade från 1818 och framåt. Här framgår bl.a. att manbyggnad och bränneriet uppfördes 1797-98, magasinet i sten 1841 och ladugården 1844-45. Den nuvarande kvarnbyggnaden, uppfördes vidare 1858.

Smedjan

En smedja i gråsten omnämns 1876, såsom oförsäkrad. Beträffande den nuvarande smedjan framgår att denna har tillkommit efter 1901. Första gången byggnaden noteras är 1926 då den omnämns som gårdssmedja, "inredd med smedja och slöjdrum med brädgolv och loft av bräder i det senare". Från 1944 finns följande beskrivning:

"Gårdssmedja på 0,25 m. hög sockel av betong indelat till smedja med smideshård av tegel, golv av jord, slöjdrum med golv och tak av bräder, med kamin intill murstommen på eldstadsplan av cement." Huset har vidare brädklädd och rödmålad resvirkestomme samt tegeltak. En ombyggnad ska ha utförts 1943.

Den aktuella byggnaden inringad på Häradsekonomska kartan, 1919-25. ©Lantmäteriet.

BESKRIVNING

Läge och omgivning

Smedjan ligger i en grässlänt intill Lindbergsvägen där denna och en gång- och cykelbana korsar Himleån. Tidigare var här en vägkorsning (se häradskartan ovan). Utmed vägen västerut ligger kvarnen och mejeribyggnaden. I övrigt omges byggnaden av öppen mark fram till Trönninges bebyggelse med den nya skolan och idrottshallen närmast i norr.

Intill byggnaden ligger en senare tillkommen, rödfärgad garagebyggnad i vinkel. Den närmaste omgivningen präglas i övrigt av tät lövträdsvegetation i slänten mot Himleån.

Vy mot öster med GC-banan närmast smedjan.

Himleån och den östra av broarna.

Gång- och cykelbanan passerar ån och baksidan av kvarnen.

Vy mot väster. Kvarnbyggnaden närmast ligger på en ö med Himleån på båda sidor.

Exteriör

Smedjan utgörs av ett mindre trähus med ett brant sadeltak. Byggnaden står på en låg gjuten sockel. Fasaderna har rödfärgad locklistpanel, taket är täckt med tvåkupigt tegel. Strax intill nocken sitter en skorsten av brunt tegel. En svartmålad bräddörr på östra långsidan utgör entré. Norra gaveln har stora träportar vilka upptar större delen av fasaden. De karakteristiska småspröjsade fönstren är idag täckta av plyfaskivor p.g.a. skadegörelse. På gavelröset mot vägen står "smedja, konst, bruks" med smidda bokstäver samt ett smitt "städ" i mitten.

Byggnaden våren 2009 med synliga, spröjsade fönster.

Vy från sydväst.

Byggnadens funktion anges med utsmyckning i smide.

Smedjan med garagebyggnaden t.h mot nordost.

Interiör

Göingegårdens smedja består invändigt av ett större sammanhängande rum indelat i två avdelningar. I mitten av rummet står murstocken med härden vänd mot norr. Söder om denna ligger ett trägolv och innertaket består av ett vitmålat brädtak. Även väggar är klädda med vitmålad träpanel men med smalare bräder. Denna del är det gamla slöjdrummet som omnämns i brandsyneprotokollen (se ovan). I norra delen av rummet är golvet gjutet i betong och 10-15 cm lägre. Väggar och tak är klädda med vitmålat skivmaterial. Denna del har innehållit den ursprungliga smedjan. Idag används hela utrymmet i nedervåningen för smedjans verksamhet. Därtill finns ett litet vindsutrymme i södra delen, som i senare tid inretts som kontor. En trappa i sydvästra hörnet leder hit.

Den centralt placerade murstocken med ässjan.

Invändig vy mot norr. Trägolvet närmast markerar det ursprungliga slöjdrumets utbredning.

Invändig vy mot sydvästra hörnet

Lennart Johnsson driver smedjan sedan ett 30-tal år.

De stora spröjsade fönstren sitter kvar bakom träfiberskivorna.

Profilerade golvlister i södra delen.

Vy mot sydöstra hörnet med trappan till vindskontoret.

Kontoret är inrymt på vinden vid södra gaveln.

KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Göingegårdens smedja har ett *byggnadshistoriskt* och även *samhällshistoriskt* värde, såsom exempel på en gårdssmedja på en storgård, vilket fortfarande var vanligt förekommande under 1900-talets första decennier. Den utgör en viktig del i den större, herrgårdsliknande bebyggelsemiljön med ett flertal äldre byggnader uppförda för olika funktioner.

Smedjans placering med avstånd från övriga byggnader berättar om den brandfarliga verksamheten vilket utgör ett *pedagogiskt värde*.

Byggnaden har därtill ett *kontinuitetsvärde* då denna fungerat och fungerat som smedja sedan den uppfördes i början av 1900-talet. Sedan ett trettioåtal år drivs den av smedmästare Lennart Johansson.

Genom främst den välbevarade exteriören har smedjan vidare ett *autenticitetsvärde*. Tyvärr skymms idag de karakteristiska småspröjsade fönstren av plyfaskivor men i övrigt är exteriören närmast intakt. Invändigt är den ursprungliga uppdelningen i ett smidesrum och ett slöjdrum tydlig.

Smedjan ligger i välexponerat läge intill Lindbergsvägen, vilket ger ett *miljöskapande värde*.

Viktiga karaktärsdrag att beakta

Exteriör

- Rödfärgad locklistpanel.
- Vitmålade, småspröjsade träfönster med foder.
- Sadeltak täckt med tvåkupigt tegel.

Interiör

- Indelning i två avdelningar och centralt placerad murstock med ässja.
- Bräder på väggar och tak.
- Profilerade golvlistor.

KONSEKVENSBESKRIVNING

Föreslagna åtgärder

Fastighetsägaren har ansökt om rivningslov för byggnaden.

Konsekvenser

En rivning skulle innebära att de kulturhistoriska värdena som är knutna till byggnaden går förlorade. En eventuellt ny byggnad på platsen kan ej, även om denna tar upp element i den befintliga byggnaden, kompensera förlusten av dessa värden.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Tollsgatan 7 | 302 32 Halmstad | Tel: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se